

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הו' כל צמא לכו למים' (ב'ק פב.)

פרשת וארא

הם יצטרכו לשלם להישראל את כל שווין של הבהמות המתות, - וכיון שלהישראל לא יהי' הפסד כלל במיתתן, האם נימא שמחמת כן אכן כל בהמותיו מתו במכת דבר??

והרי בפשטות ודאי י"ל שבהמותיו לא מתו כלל במכת דבר, משום שאע"פ שיש לו ביטוח עליהן ע"י חברת ביטוח מצרית, אך עכ"פ הרי למעשה הבהמות שייכות להישראל, ומכת דבר פגעה רק ברכוש של המצרים ולא ברכוש ישראל, ולכן לא אכפת לך במה שיתברר לבסוף, שרק המצרים יפסידו במיתת הבהמות ולא הישראל, דמ"מ לכאוי י"ל דמכת דבר לא פגעה ברכוש ישראל כלל.

וא"כ לכאוי צ"ע בדברי המהרי"ל דיסקין הנ"ל, מדוע הבהמה העשירית של הישראל מתה במכת דבר וכנ"ל, והרי למעשה כעת היא עדיין שייכת להישראל, ורכוש ישראל לא נפגע כלל במכת דבר וכנ"ל.

- ב -

והנה לכאוי ה' מקום ליישב ולומר בזה, דנידון המהרי"ל דיסקין גבי הבהמה העשירית הנ"ל, שאני מהנידון בישראל שהעדר שלו ה' מבטוח ע"י חברת ביטוח מצרית הנ"ל, - משום דבנידון הבהמה העשירית הנ"ל, אותה הבהמה שמתה במכת דבר, הרי הייתה עתידה בין כך לצאת מרשות הישראל למחר, ולכן זה לא נחשב שנהי' לרכוש הישראל שום נזק במה שהיא מתה במכת דבר, - ואשר על כן הבהמה העשירית באמת מתה במכת דבר.

ומשא"כ בנידון הישראל שהי' לו ביטוח מצרי הנ"ל, הרי שם הבהמות בעצם לא היו עתידות לצאת מרשותו כלל, ולכן אילו הבהמות היו מתות במכת דבר, הי' זה נחשב שמכת דבר הזיקה את רכוש הישראל, (ואע"פ שלבסוף יתברר שלמעשה הישראל לא הפסיד מזה כלל, כיון שיקבל את כל השווי מחברת הביטוח, - אך מ"מ זה עדיין נחשב שאכן רכוש הישראל ניזוק במכת דבר, ורק מ"מ חברת הביטוח תפצה אותו אח"כ על מה שניזוק), וכיון שמכת דבר לא הזיקה לרכוש ישראל כלל, לכן ככה"ג באמת בהמותיו לא מתו כלל במכת דבר.

- ג -

אכן באמת יש לדחות את מה שכתבנו לתרץ בזה, שכיון שאותה הבהמה העשירית שמתה במכת דבר, הייתה עתידה בין כך לצאת מרשות הישראל למחר, לכן זה לא נחשב שנהי' לרכוש הישראל שום נזק במה שהיא מתה במכת דבר, ולכן הבהמה העשירית באמת מתה במכת דבר וכנ"ל.

משום שהנה יל"ע מה ה' הדין, בגוונא שמישהו ה' מזיק לו את הבהמה העשירית, רגע לפני ששלוחי פרעה היו גובים אותה למס הארנונה, האם הוא ה' צריך לשלם לו עלי' כדין מזיק, - או"ד דהוא יכל לטעון לו שהוא פטור מתשלום, כיון שהוא לא גרם לו שום נזק, משום שבין כך בעוד רגע שלוחי פרעה היו מוציאים את הבהמה העשירית מרשותו.

ואכן מצינו באחרונים שדנו בכעני"ז, דהנה בשו"ת 'מקור חיים' (סי' לג) הובאה שאלה, במעשה שהי' בכפר אחד, שדר שם איש אחד שהי' מחזיק בסתר י"ש למכור בלא רשיון נגד חוקי

ויעש ה' את הדבר הזה ממחרת וימת כל מקנה מצר' וממקנה בני ישראל לא מת אחד: וישלח פרעה ויהנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם: (ט, יז-י).

הנה יש לפלפל טובא בזה בשאלה נפלאה, - דהנה יעוי' בחי' מהרי"ל דיסקין עה"ת שדיקדק בלשון המקרא: ויהנה לא מת ממקנה ישראל עד אחד', כלומר שעד אחד לא מת, ולא עד בכלל, והיינו שאחד כן מת, (וכפי שדרשו חז"ל בלשון המקרא, כאשר המצרים טבעו בים סוף (יד, כח): לא נשאָר בָּהֶם 'עד אֶחָד', ודרשו שאחד כן נשאר והוא פרעה).

ומיהו האחד שכן מת? - ביאר בזה המהרי"ל דיסקין זצ"ל, שפרעה הי' רגיל לקחת למס הארנונה מעשר מהבהמות, והיינו שכל מי שהיו לו עשר בהמות הי' צריך לתת אחת לפרעה, ואם היו לו עשרים הי' צריך לתת שתיים לפרעה וכן הלאה.

ואשר על כן, לישראל שבזמן מכת דבר היו לו עשר בהמות בדיוק (או עשרים בדיוק וכן הלאה), אזי מתה לו במכת דבר בהמה אחת, כיון שההפסד במיתתה הי' רק לפרעה, שהרי למחר כשיבואו שלוחי פרעה לגבות את מס הארנונה מהישראל, לא יגבו ממנו כלום, כיון שמי שיש לו רק תשע בהמות אי"צ לתת כלל מס ארנונה מבהמותיו לפרעה.

ונמצא שההפסד במיתת הבהמה העשירית הוא רק לפרעה, אך הישראל לא הפסיד כלום במיתת הבהמה ההיא, כיון שבין כך למחר פרעה הי' לוקח לו את הבהמה העשירית למס הארנונה, - וזהו האחד שכן מת, כלומר אותו האחד (העשירי) שבין כך הי' צריך להיגבות למס הארנונה של פרעה למחר, הוא כן מת ממקנה ישראל.

[וגם לישראל שבמכת דבר היו לו עשרים בהמות בדיוק (או שלושים וכן הלאה), מ"מ מתה לו רק בהמה אחת, כיון שאילו היו מתות לו שתי בהמות, הרי ההפסד במיתת השנייה הי' להישראל ולא לפרעה ודו"ק, ועיי"ש בכל מש"כ בזה ואכמ"ל].

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה לכאוי צ"ע טובא בזה, דהרי כל זמן שפרעה עדיין לא גבה את מס הארנונה מהבהמות, הרי למעשה כל הבהמות היו שייכות עדיין להישראל, וכיון שמכת דבר פגעה רק ברכוש של המצרים ולא פגעה כלל ברכוש ישראל, אי"כ לכאוי הי' לנו לומר, שמכת דבר לא הייתה צריכה לפגוע כלל במקנה הישראל, וגם לא הייתה פוגעת בבהמה העשירית, כיון שלמעשה כעת גם הבהמה העשירית עדיין שייכת להישראל.

וא"כ מה אכפת לך בזה שלבסוף יתברר שההפסד במיתתה הי' רק לפרעה, והישראל לא יפסיד במיתתה כלל, והרי למעשה בפועל הבהמה עדיין שייכת כעת להישראל, ולכאוי י"ל דמכת דבר לא פגעה ברכוש ישראל כלל.

והגע עצמך, בישראל שכל העדר שלו היה מבטוח בחברת ביטוח מצרית, האם נימא שבמכת דבר כל הבהמות שלו מתו, כיון שבמיתתן הי' הפסד רק לחברת הביטוח המצרית, שהרי

הממשלה, ולפעמים היו באים ממוני המלך לחפש, ואם ימצאו יי"ש שמוכר, אזי יקחו את היי"ש ועוד ישלם כסף עונש כחוק.

ופעם אחת בא איש אחד אצל המוזה הנ"ל, והי' שם אצל המוזה בקבוק אחד של יי"ש מלא, ושבר את הקבוק ושפך את היי"ש, והנה בעודם מביטים על הנוק באו פתאום ממוני המלך, וחיפשו ולא מצאו יי"ש, ולא יכלו לעשות הפרוטוקול לחיבו עונש, וניצל ע"י הנוק מעונש רב.

וכעת השאלה, האם חייב האיש לשלם עבור ששבר הקבוק ושפך את היי"ש, או י"ד שהוא פטור מלשלם, כיון שאף אם לא הי' מזיק את היי"ש, הרי הי' לוקח הממונה את היי"ש ועוד נוטל עליו כסף עונש לשלם, ורק ע"י ששבר הקבוק ניצל מזה, וא"כ נמצא שלמעשה יצאה לו טובה מהרעה.

- ד -

הנה בשו"ת 'מקור חיים' שם דן בזה באריכות ממכה צדדים, - ולגבי עצם הנידון מה הדין בגוונא שהזיק חפץ כזה, שבין כך בעוד רגע הניזק הי' מפסיד את החפץ הניזוק מצד אחר, האם חשיב נזק וחייב, או י"ד דבכה"י אכן זה נחשב כנזק ופטור, - כתב לדון בזה ש"ל שהמזיק חייב אע"פ שבין כך החפץ הי' ניזוק בעוד רגע מצד אחר, וכפי המבואר בדברי התוס' בב"ק (ז': ד) שכתב (זרק), שכאשר אחד זרק חץ על כלי, ובא אחר וקדם ושברו, אזי הי' השני חייב, ולא אמרינן בזה דמנא תבירא תבר ע"י ע"י, ולפ"י כתב דה"ה נמי הכא, ד"ל שמי שהזיק בפועל חייב גם בכה"ג שבין כך החפץ הי' ניזוק בעוד רגע מצד אחר.

[ודן בזה עוד ע"פ מה דאיתא בב"מ לו: שמוי רבא כל היכא דגנבה גנב באגס, ומתה דרבה בי גנב דחייב ודאכמ"ל, - ואמנא מ"מ במעשה ששבר את הקבוק של היי"ש הנ"ל, דן שם לומר שבכל זאת הוא פטור מלשלם, כיון שלבסוף נמצא שם שהשבור עשה בשבירתו טובה גדולה לניזק, שניצל ע"י המעונש שלם קנס, - וזהו ע"פ המבואר במנחות (דס). שמי שפרש מצורה בשבת להעלות דגים, והעלה לניזק דגים, לדעת רבה הוא פטור וקו"ל כרבה, ע"י באריכות ואכמ"ל.

והנה בעל השו"ת 'מקור חיים' שלח את התשובה שכתב בענין השאלה הנ"ל, להגאון רבי שלמה הכהן ז"ל מוילנא, - והגרי"ש אכן כתב ע"י תשובה (והובאה בשו"ת מקור חיים שם, וכן בשו"ת בנין שלמה, ח"ב חו"מ סי' ה), והשיג בתשובתו ממנה צדדים על תשובת המקור חיים לגבי השאלה בהתאם ששבר את בקבוק היי"ש, ודן שם הגרי"ש הכהן דיש מקום לומר, דאע"פ דלבסוף נמצא שם שהשבור עשה בשבירתו טובה גדולה לניזק, שניצל ע"י המעונש שלם את הקנס, אך מ"מ יתכן לדון דאין זה פטור אותו מתשלום הנזק שהזיק בשעתו, ע"י במש"כ בזה באריכות.

וע"י ע"ד במה שדן הגרי"ש הכהן לומר, דהא דשברית בקבוק היי"ש מוגדרת כנזק, אע"פ שהתברר שבין כך הי' מפסיד את בקבוק היי"ש בעוד רגע ע"י ממוני המלך, וזה לא רק לדעת התוס' הנ"ל, ש"ל שכאשר אחד זרק חץ על כלי ובא אחר וקדם ושברו, אזי השני חייב, אלא גם לדעת החולקים על דעת התוס' וס"ל שהשני פטור, מ"מ בבירוד"ג גם לדעתם יש לדון דהשבור את בקבוק היי"ש חייב, כיון שמה שאח"כ באו ממוני המלך זו התחדשות שלא הייתה מונחת בשעת ההזיק, ולכן בכה"ג יש מקום לדון דלכו"י השבור חייב, וע"י בכל משיב כ"ן בזה עוד באריכות, ובסוף דבריו כתב הדעת נוטה יותר לחיבו את ההוא ששבר את בקבוק היי"ש בתשלומי הנזק, ע"י ואכמ"ל.

- ה -

ומעתה לפ"י יש לדחות את מה שכתבנו לתרץ לעיל, דחלוק הנידון של המהרי"ל דיסקין לגבי הבהמה העשירית הנ"ל, מהנידון בישראל שהעדר שלו הי' מבוטח ע"י חברת ביטוח מצרית הנ"ל, - שלגבי הנידון בישראל שהי' לו ביטוח, הבהמות שלו באמת לא מתו במכת דבר, כיון שאילו היו מתות הי' זה נחשב שנהי' נזק לרכוש ישראל וכנ"ל.

אך לגבי הנידון של הבהמה העשירית הנ"ל, הבהמה העשירית כן מתה במכת דבר, כיון שלא הי' זה נחשב שנהי' בזה נזק לרכוש ישראל, משום שבין כך אותה הבהמה העשירית הייתה עתידה לצאת מרשות הישראל למחר וכנ"ל.

דמעתה לפי המבואר לעיל החילוק הנ"ל אינו נכון, כיון שלהני"ל י"ל שגם לגבי הבהמה העשירית שמתה במכת דבר, זה נחשב שנהי' בזה נזק לרכוש ישראל, - וכמו שבעלמא אילו מישהו הי' מזיק לו את הבהמה העשירית רגע לפני ששלוחי פרעה הי' באים לגבות אותה ממנו, לכא"י הוא הי' חייב לשלם לו את הנזק אע"פ שבין כך הי' עתידה עוד מלכת לצאת מרשותו, ודומיא דמשי"כ בתוס' הנ"ל, שכאשר אחד זרק חץ על כלי ובא אחר וקדם ושברו, אזי השני חייב וכנ"ל.

וא"כ מעתה נמצא, שכאשר הבהמה העשירית מתה במכת דבר, הי' זה נחשב שנהי' בזה נזק לרכוש ישראל אע"פ שבין כך למחר ששלוחי פרעה הי' עתידה לגבות אותה ממנו, וא"כ שוב כ"ן

מה החילוק בין הנידון של המהרי"ל דיסקין, לגבי הבהמה העשירית שמתה במכת דבר וכנ"ל, ובין הנידון בישראל שהעדר שלו הי' מבוטח ע"י חברת ביטוח מצרית הנ"ל, שבזה נראה לומר בפשטות שבהמותיו לא מתו במכת דבר, אע"פ שגם אילו היו מתות לא הי' מפסיד בזה כלל, כיון שהי' מקבל את שויון מהביטוח המצרי וכנ"ל.

- ו -

והנראה לתרץ בזה, ד"ל דמדינת דמלכותא דינא הי' לפרעה שיעבוד על מס הארנונה בבהמות של כל תושבי מצרים, - ועפ"י? יש לתרץ בב' דרכים, מדוע חלוק הנידון של המהרי"ל דיסקין לגבי הבהמה העשירית הנ"ל, מהנידון בישראל שהעדר שלו הי' מבוטח ע"י חברת ביטוח מצרית הנ"ל.

בדרך הא' יש לתרץ, דכיון דהי' לפרעה שיעבוד על מס הארנונה, לכן מי שהי' מזיק את הבהמה העשירית רגע לפני ששלוחי פרעה היו באים לגבות אותה, הוא באמת הי' פטור מלשלם את הנזק, כיון שבכה"ג זה לא גרע מהא דאמר רבה (ב"ש כו':), בזרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל, דפטור השני משום דמנא תבירא תבר ע"י ע"י, והי"ה הכא ד"ל דהבהמה המשוועדת דומה להא דזרק כלי מראש הגג וכ"י דמנא תבירא תבר, (ואינה דומה למשי"כ בתוס' הנ"ל גבי זרק חץ על כלי וכ"י).

ואכן כך השיב לי גאון אחד שליט"א, שלדעתו בכה"ג המזיק באמת פטור מהטעם הנ"ל, (ואע"פ שאין בהמה מסויימת שמשועבדת לפרעה, אלא כל הבהמות משועבדות לזה שפרעה עתיד לסיטול אחת מהן), ודו"ק בזה כי אכמ"ל.

ולפ"י? מבואר שפיר, שבנידון הבהמה העשירית הנ"ל, הבהמה העשירית שפיר מתה במכת דבר, כיון שלא הי' זה נחשב כלל שנהי' בזה נזק לרכוש ישראל, משום שבין כך הבהמה העשירית הייתה משועבדת לפרעה מדינא דמלכותא דינא, ובין כך הייתה עתידה לצאת מרשות הישראל למחר, ואין זה נחשב כנזק לישראל כלל וכנ"ל.

- ז -

ובדרך הב' יש לתרץ, דגם אית"ל דלא כהני"ל, ותאמר שמי שהי' מזיק את הבהמה העשירית רגע לפני ששלוחי פרעה הי' באים לגבות אותה, אכן הי' חייב לשלם את הנזק, משום שאע"פ שהי' לפרעה שיעבוד על מס הארנונה, אך מ"מ אכתי אין זה דומה לזרק כלי מראש הגג וכ"י, אלא זה עדיין יותר דומה לזרק חץ על כלי וכ"י הנ"ל, - מ"מ אכתי יש לתרץ שפיר בדרך אחרת, דחלוק הנידון בבהמה העשירית הנ"ל, מהנידון בישראל שהי' לו ביטוח על הבהמות הנ"ל.

ד"ל דלגבי הישראל שהי' לו ביטוח על הבהמות הנ"ל, לא הייתה שם סיבה כלל שבהמותיו ימותו, כיון שבמכת דבר פגעה רק ברכוש המצרים, ובהמותיו לא היו שייכות למצרים כלל.

אך לגבי הבהמה העשירית הנ"ל, הייתה לבהמה סיבה למות, כיון שהיא בעצם הייתה משועבדת לפרעה, ומחמת זה יש לחשיבה בכלל הרכוש של המצרים, - ואמנם אילו הישראל הי' מפסיד במיתתה, אזי באמת הי' לא הייתה מתה, (וכפי שמובא בחז"ל, שבהמה שהייתה בשותפות של מצרי וישראל לא מתה).

אך כיון שלמעשה הישראל לא יפסיד כלום במיתתה, לכן היא באמת מתה במכת דבר, (ולפ"י? באמת לא אכפת לו בזה שזה נחשב כנזק להישראל, לגבי חיוב תשלומין של מי שהי' מזיק את הבהמה הנ"ל), ודו"ק ונפלא.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442
קו מ'ים זכ"ם: 02-633-5850
המען לתגובות: יצחק זאב כגן רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית טל': 1515-271-55442 (תא קולי) פקס: 02-655-0973 דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

חזברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לזוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"י ולרפוי"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)